Titel: Geen

Spreker: J. ten Brink

Partij: D66

Jaar: 1974

EMBARGO tot Zaterdag 21 sept. '74 10.00 uur, Rede voor het congres van D'66. In marcenti - Amsterdam op 21 september '74 uit te spreken door: Jan ten Brink, partijvoorzitter

Meneer de voorzitter, dames en heren,

Wat ik u te zeggen heb, voor we discussie openen over de toekomst van de partij D'66, begon ik voor het eerst op papier te zetten op dinsdag 11 september. Dat was ongeveer op het tijdstip dat duizenden mensen, waaronder OOK zeker een aantal van u, om humanitaire, maar vooral politieke redenen demonstreerden tegen de onderdrukking in Chili. Intussen weten we nog dat de regering van het grootste democratische land ter wereld, daarbij een aardig handje heeft geholpen. Achteraf weet ik niet of dat tijdstip wel gelukkig gekozen voor het maken van een congresrede. Want ik moest me toen wel realiseren wat voor enorme verschillen er bestaan in de politiek. Ik bedoel dan vooral het verschil van inzet, bij men en die gedachten in hun hoofd hebben over veranderingen in de maatschappij en van het systeem, en gedachten in politieke daden willen omzetten. Dat verschil van inzet wordt niet eens in hoofdzaak door deze politiek bedrijvigen zelf bepaald, maar veel meer door de omstandigheden waaronder ze leven, en door het land of zelfs het -werelddeel waar ze wonen. Die inzet heeft bovendien nog een dubbele betekenis. Het gaat om de persoonlijke bereidheid die de een maar tot weinig hoeft te verplichten, maar anderen kan dwing tot het uiterste te gaan, met hoeveel gevaar ook. En het gaat om de belangen die op het spel staan, in het ene geval zijn dat betrekkelijk kleine veranderingen in het stelsel - maar op een andere plaats is het een [?] of terugwinnen van de meest elementaire vrijheid.

Die demonstreert dat verschil van inzet op een voor mij beangstigende wijze. Politieke activiteit is voor chilenen in Chili, die lid zijn een verboden partij én voor Chileense politieke bannelingen, -wel van totaal andere orde - dan bijvoorbeeld vergeleken met wat wij, leden de politieke partij D'66 ons hebben voorgenomen met dit congres.

Het is natuurlijk een wat ongelukkige vergelijking, en ook niet hee een eerlijke vergelijking - want ik zei het al, wij kunnen het niet helpen dat we in staat zijn vandaag ongestoord over de toekomst van partij te praten, zonder dat voor iemand van ons, zelfs niet de persoonlijke veiligheid op het spel staat. Maar de vergelijking wél nuttig om de proportie van onze politieke inzet in het oog te houden. Er is nog iets dat bij mij is blijven hangen na die Chili-dag.

De televisie vertoonde 's avonds beelden van de demonstratie. [Wat het] meeste opviel waren de spandoeken en spreekkoren die riepen Facisme, nee- socialisme, ja. Daar heb je in vier woorden samengevat, een van de grootste politieke misverstanden die er bestaan. Het tegengif van fascisme is democratie - en niet per definitie socialisme. Socialisme op zichzelf

biedt geen garantie tegen onvrijheid en onderdrukking. Het is een paradox dat het socialisme van Allende juist de enige mogelijkheid leek voor het behoud van democratie voor Chili.

Van de Chileense aanklacht, die iedere democratische partij zich behoort aan te trekken en iedere bondgenoot van Amerika - over naar onze eigen problemen. De problemen van D'66 in het politieke vlak, staan overige niet los van ontwikkelingen elders - denk bijvoorbeeld maar aan de verkiezingsstrijd die de Engelse liberals weer tegemoet gaan. Wij beschouwen onszelf niet als een progressieve partij. Hoewel we van onze kant vaak betoogd hebben dat de oude rechts-links deling in de politiek gebrekkig is, en achterhaald - zijn we er toch niet vies van links genoemd te worden. Wat we geprobeerd hebben, in de afgelopen jaren, is aantonen dat een progressieve, op wezenlijke hervormingen gerichte politiek mogelijk is zonder gebruik te maken van een oude of een nieuwe ideologie en zonder een direct beroep te doen op een sociologisch bepaalde bevolkingsgroep. We hebben dat gedaan met programma's en door het zeer eigen optreden van onze gekozen vertegenwoordiger, een alternatief voor een werkelijk progressieve politiek.

Overigens waren we niet alléén pragmatisch - we hebben wel degelijk ook een beeld geschetst van een andere samenleving, waarin meer zou moeten veranderen dan door materiele herverdeling tot stand kan komen. Dat is de open samenleving met een niet-autoritaire, vergaand gedemocratiseerde structuur. We hebben geen nieuwe ideologie ontwikkeld. Maar we hebben zelf wel eens te weinig beseft en tot uitdrukking gebracht, dat onze visie op de samenleving filosofisch fundament had.

Tot zover ging het allemaal goed. We hebben, ons alternatief onder woorden kunnen brengen en op veel plaatsen bewezen dat het werkte.

De problemen zijn gekomen, toen we gingen beseffen dat we het niet alléén konden. Toen we gingen proberen onze macht te vergroten door samen te gaan met anderen. Die anderen waren

Partijen die ook een progressief beleid nastreefden, vanuit een wat andere middelen en met een wat ander beeld van de toekomstige samenleving voor ogen Zo zijn we opgelopen tegen de PVDA en het socialisme van de PVDA. Voor d'66 ontstond toen de moeilijkheid dat we ons alternatief niet langer konden stellen tegenover de PVDA, maar het moesten rangschikken naast de modellen van de PVDA en de PPR.

D'66 heeft moeten leren leven met het socialisme - en veel D 66-ers zijn daar levensmoe van geworden.

Velen van onze partij-leden, ex-partij-leden en ex-kiezers hebben gemeend, en menen nog, dat D'66 nooit een pact had moeten sluiten - al was dat op nog zo gunstige voorwaarden - met de PVDA.

Voor veel D 66-ers, leden en kiezers, zijn de bezwaren tegen, een samen gaan van D'66 met de PVDA onoverkomelijk gebleven. Deze bezwaren zij bekend; De PVDA is massaal en vaak innerlijk tegenstrijdig, een schaap met vijf poten. Veel PVDA-ers vooral op het niveau van plaatselijke besturen zijn conservatief en belust op macht.

Maar hoe de weerstand in D'66 tegen de PVDA ook moet worden verklaard en welke invloed het samenspel ook heeft gehad op onze teruggang, een feit is dat we tot tweemaal toe op basis van een meerderheidsbesluit van ons congres mét de PVDA en met de PPR in zee zijn gegaan, vóór algemene verkiezingen, mét een gezamenlijk program en met een ontwerp-kabinet.

[Ontbreekt] wel dat daar meer achter zat - dat het ons niet ging om een ouderwetse coalitie te vormen, alleen voor het verkrijgen van meer macht. Maar om een nieuwe partijpolitieke structuur voor te bereide: om van een progressieve concentratie te komen tot een progressieve volkspartij. Dat was onze inzet - maar dat streven is nu juist mislukt. Van een partijpolitieke vernieuwing lijken we nog even ver verwijderd als in 1968. Toch betekent dat niet dat onze inspanning op dit punt voor niets is geweest. Door de invloed van de idééën die D'66 heeft ingebracht, is er wel degelijk wat veranderd in het partijpolitieke denken van een aantal partijen, niet in de laatste plaats de PVDA en in die partijen zelf. Het lijkt mij bijvoorbeeld ondenkbaar dat volgende verkiezingen, de progressieve partijen niet van tevoren aan de kiezers zouden vertellen met wie ze wel en wie niet zouden regeren - of die verkiezingen zouden ingaan zonder afspraken met toekomstige partners.

Maar, toegegeven, het beoogde doel is niet bereikt - de progressieve volkspartij is opgegeven.

Betekent dat nu dat toch het hele experiment mislukt is, waartoe het congres in Leiden, op 14 september '68 de aanzet gaf, - maar dat pas werkelijk als een krankzinnig avontuur startte in 1971?

Hebben de sceptici die vol weemoed zijn blijven terugdenken aan onze onschuldige ongebonden jaren, achteraf toch gelijk gekregen? Geenszin Maar is het experiment van de progressieve concentratie en het misluk van de progressieve volkspartij dan niet in ieder geval de oorzaak geworden van de dreigende ondergang van D'66 ? Dat staat nog te bezien. Waarom het met D'66 zo slecht is gegaan na 1971 , is niet aan een of twee factoren te wijten - maar aan een hele reeks. Als je de necrologiën van [Ontbreekt] eens naleest, die al sinds meer dan een jaar met de regelmaat van de klok door dag- en weekbladen worden geschreven, dan vind je me iorzaken van ons falen dan er nu nog D'66-ers zijn. Ik heb zelf ook eens eerder pogingen gedaan om te achterhalen hoe en waar we hebben misgekleund, in mijn toespraken voor de congressen in Utrecht en Tiel, en laatst nog in mijn bijdrage voor de eerste congres-Democraat. Ik zal in herhalingen vervallen.

Het is naar mijn overtuiging niet het experiment, de keuze voor de beslissende factor was progressieve concentratie geweest – maar dat we die keuze niet eensgezind hebben gemaakt. Dat we over de juistheid van deze belangrijkste stap die we als partij hebben gemaakt, altijd verdeeld zijn gebleven. Die verdeeldheid dreigt ons noodlottig te worden.

Wat heeft het experiment van de progressieve concentratie verder opgeleverd, als we even niet aan ons zelf denken? Verreweg het belangrijkste is: de wijze waarop we thans worden geregeerd door het kabinet den Uyl. Het is natuurlijk onzin te beweren dat alles wat dit kabinet doet, goed is - naar onze politieke maatstaven. Even onzinnig zou het zijn dat wat het kabinet wel goed doet naar ons toe te halen als verdienste van D'66.

Maar het is niet onzinnig en niet overdreven, nog eens vast te stellen dat D 66 dit kabinet mogelijk heeft gemaakt.

Dit progressieve beleid - en het is een progressief beleid, niet alleen bij gratie van een vergelijking met het bewind- Biesheuvel, dit is een direct gevolg en resultaat van de gedachten, die door D'66 sinds 1968 zijn ontwikkeld, gedachten die gehoor hebben gevonden bij de andere progressieve partijen, de PVDA en de PPR.

Het is de meest tastbare consequentie van de keuze die we in 1971 hebben gemaakt, het is het hoogste rendement van onze inzet.

Als we het beleid van het kabinet Den Uyl even buiten beschouwing laten, wat zijn dan die concrete winstpunten - gezien vanuit D'66 - van het feit dat dit kabinet er zit. Ik wil proberen die aan te geven:

1) de grootste partij, ook de grootste progressieve partij, is verlost van het oppositionele strafbank je en krijgt de kans de hoog [ontbreekt] beloftes aan zijn aanhang waar te maken

2)twee confessionele partijen, de KVP en de AR, die met enige tegenzin van onze kant toch zijn gaan deelnemen, en nu nog maar zelden het woord extraparlementair in de mond durven te nemen, worden van dag tot dag gedwongen kleur te bekennen, op een manier die we enkele jaren geleden niet voor mogelijk hielden. Een terugtrekken in de benauwde huls van de CDA lijkt voor deze partijen alleen nog mogelijk op straat van totale ontmaskering

3) de invloed van D'66 op dit kabinet is niet beperkt gebleven tot bijdrage aan Keerpunt '72 - of tot het kwartet en vleugels die we voor het team hebben geleverd. De wijze waarop het kabinet doet en handelt getuigt doorgaans van een redelijkheid en een praktische benadering, die we steeds in de politiek hebben gemist en bepleit.

Aan de constatering dat dit kabinet wezenlijk heel anders, minder evenwichtig en minder nuchter zou zijn - zonder D'66. Maar - nu de verliespunten.

Want - wat hebben wij er aan, nu onze partij ondanks dat mooie kabinet en onze mooie bijdrage, zo lelijk in de versukkeling is geraakt? Inderdaad, het ziet er naar uit dat wij niet alleen de grootste inzet hebben gehad, maar ook de grootste prijs moeten betalen.

Het heeft, geloof ik, weinig zin om vandaag nog diepgaand bezig te houden met de vraag, waarom en waardoor we in deze positie zijn geraakt Of met de vraag hoe we hadden kunnen voorkomen dat onze prijs zo hoog is opgelopen.

We hebben een keuze gemaakt, we hebben veel bereikt - en dat is ten [ontbreekt] gegaan van ons bestaan als politieke partij. Dat is de realiteit.

En uitgaande van die realiteit heeft het hoofdbestuur geprobeerd naar een oplossing te zoeken die D '66 het meeste recht doet.

Recht aan het politieke karakter dat onze partij de afgelopen jaren heeft getoond en aan de rol die we hebben gespeeld, vooral bij de totstandkoming van dit kabinet.

Recht aan de afspraken die we hebben gemaakt en aan de bondgenoten die op ons hebben gerekend. Recht aan de leden die de partij tot dit moment zijn blijven volgen.

Het is me te vroeg nu uitgebreid in te gaan op de alternatieven tellen die in verschillende moties zijn neergelegd. In het artikel in de eerste congres-Democraat heb ik me gekeerd tegen ieder voorste tot opheffing- of opheffing op termijn van de partij D'66, op dit moment, en daar ook argumenten voor gegeven. Ik volsta ermee u te zeggen dat de overgrote meerderheid van het HB dat standpunt deelt— wat ook al blijkt uit de door het HB ingediende resolutie.

Over de resolutie van het HB wil ik nog Wel het een en ander zeggen aan de hand van de vier voorgestelde besluiten.

Het eerste besluit richt zich op een handhaven van onze positie in parlement en kabinet en een voortzetten ven ons werk op dit niveau. Uit mijn inleidend verhaal hebt u kunnen afleiden dat ik in besluit meer zie, dan een netjes afmaken van het karwei waaraan we begonnen zijn.

[Ontbreekt]

leden en vier bewindslieden - het is in mijn visie tevens de grootste inzet van de hele partij geweest en is dat nog. Nog afgezien van het risico dat een verdwijnen van de partij op dit moment zou inhouden, voor de positie van de Kamerfractie maar vooral van de bewindslieden en misschien wel van het hele kabinet - kan de partij zich nu niet terugtrekken, in het politieke hiernamaals, zonder het belangrijkste op te geven wat we landelijk hebben kunnen bereiken.

Het tweede besluit is de erkenning van het feit dat we als partij sterk zijn gereduceerd en de oude structuur van afdelingen en regio zo sterk is aangetast - dat we een andere, vereenvoudigde structuur moeten aannemen om het verband te bewaren. Dat houdt overigens niet in dat het HB meent dat de nog bestaande afdelingen en regio's nu maar moeten verdwijnen, beslist niet. Vooral in die plaatsen waar D 66 opnieuw in gemeenteraden vertegenwoordigd is, is het zelfs dat de afdelingen blijven functioneren als een georganiseerde achterban. Het grote probleem van een vereenvoudigde, gecentraliseerde structuur is de communicatie met de leden. En dat probleem is in hoofdzaak een probleem van geld.

Het derde besluit is de uitspraak dat wij als partij D'66 niet meer zullen deelnemen aan volgende tweede kamer-verkiezingen. Uit de toelichting op de resolutie hebt u begrepen, dat dit voorstel een compromis is. Diegenen in het HB die voor opheffing waren, hebben genoegen willen nemen met dit besluit, op een enkele uitzondering na. Ik maak er geen geheim van dat ik zelf dit besluit onjuist vind, of liever; overbodig. Cm een paar redenen. De volgende algemene verkiezingen zijn pas in mei'77 - als het kabinet tenminste zijn hoofd niet verliest en KVP en AR niet opeens wroeging krijgen. Dat is nog ruim 2 jaar, in de Nederlandse politiek iets minder dan een eeuw. Geen enkele partij voelt zich geroepen nu al uitspraken te doen over die verkiezingen - waarom zou D 66 dat wél doen, ongevraagd, en in deze benarde situatie. Het is ook politiek onlogisch. Want als we eerste twee besluiten hebben

genomen, betekent dat dat D'66 voortbestaan en een wissel trekt op de toekomst. Het besluit betekent, politiek vertaald, dat we die toekomst meteen hermetisch afgrendelen. Ben ik nu aan het betogen dat D'66 niet aan volgende Tweede kamer-verkiezingen moet deelnemen?

Nee - natuurlijk niet. Op dit moment laat de toestand van de partij niet toe dat we ons ook maar enigszins op zulke verkiezingen zouden kunnen gaan voorbereiden. Sterker nog, ik acht de kans dat we daar over 2 jaar wél toe instaat zullen zijn, bijzonder klein. Maar ik durf wel te zeggen dat daarover geen zekerheid bestaat, en niemand van u kan mij die zekerheid geven, tenzij u de partij opheft. Nogmaals, ik vind persoonlijk besluit c. een voorbarig en overbodig besluit.

Maar ik voel me gebonden aan het compromis en de hele resolutie van het HB, en ik zal dus ook besluit c. accepteren.

Tenslotte het vierde besluit - een opening naar de toekomst.

Wij willen ons als HB niet blindstaren op D 66 en de kleine toekomstige mogelijkheden die er voor onze partij nog zijn. Wij vinden dat het reeds onze taak behoort te bekijken, wat voor situatie er kan ontstaan als D 66 over enkele jaren niet aan tweede kamer-verkiezingen zou deelnemen en de partij van het politieke toneel zou verdwijnen. In de eerste congres-Democraat heb ik me al aan enige speculaties gewaagd over een volgende parlementaire periode zonder D'66. Ik veronderstelde dat er een open plaats, een gat zelfs zou ontstaan tussen links- en het midden. Een terugkeer van de PVDA naar de oppositie, mede door de afwezigheid van D'66, leek me tot de mogelijkheden te behoren - een ongewenste mogelijkheid.

Ik noem u nog latere overwegingen die voor mij bepalend zijn bij het denken over de toekomst, met of zonder D'66.

Als er in de komende jaren een politieke krachten-bron zou ontstaan van waaruit de open ruimte tussen links en midden kan worden gevuld is een nog bestaande partij D 66 die zich niet voor deze krachten afsluit, geen hinderpaal voor een nieuwe formatie, maar een zeer nuttig potentieel. Anders gezegd - ik ben het oneens met hen die menen, dat D 66 eerst grondig moet worden opgeruimd, voor er iets nieuws kan komen.

Als een hergroepering, een nieuwe formatie tussen links en midden voor de volgende verkiezingen tot stand zou konen en als nieuwe personen aan die verkiezingen zou gaan deelnemen, zou ik zelf daar alleen deel van uit willen maken, als vaststond dat deze nieuwe groepering alleen zou willen regeren met de PVDA. Om de eenvoudige reden dat naar mijn mening een progressieve regering zonder de PVDA in Nederland ondenkbaar is

Een nieuwe groepering die dat in het midden zou laten, komt daarmee zelf in het midden, als een soort neo-confessionele partij zonder geloof.

Meneer de voorzitter, ik stel u voor de discussie te openen.

Ik hoop het congres straks te kunnen besluiten, met uitzicht op een ander, maar nog altijd levend D'66.

(behoudens wijzigingen)